

SAŽETAK PRESUDE

VASILIAUSKAS protiv LITVE OD 20. LISTOPADA 2015. ZAHTJEV BROJ: 35343/05

Osuda podnositelja za genocid suprotna je članku 7. budući da nije u skladu s međunarodnopravnom definicijom genocida niti općim načelima prava na snazi u vrijeme počinjenja djela

❖ ČINJENICE

Podnositelj je od 1952. do umirovljenja 1972. godine radio za službu državne sigurnosti Litavskog SSR-a (MGB), te potom KGB-a. Dana 2. siječnja 1953. godine je kao viši operativni časnik MGB-a za regiju Šakiai po službenoj dužnosti sudjelovao u operaciji protiv dvojice partizana¹ na području navedene regije. Pružajući otpor uhićenju, obojica partizana ubijena su uslijed paljbe iz vatrenog oružja. Zbog zasluga za uspješnost navedene operacije podnositelj je bio odlikovan.

Nakon stjecanja neovisnosti Litve, državno odvjetništvo je u travnju 2001. godine pokrenulo istražni postupak radi smrti dvojice partizana u navedenom događaju. U rujnu iste godine podignuta je optužnica protiv podnositelja za kazneno djelo genocida na osnovu članka 71. Kaznenog zakona (KZ). Teretilo ga se da je kao pripadnik MGB-a bio svjestan glavne svrhe i metoda djelovanja tog državnog tijela, a to su fizičko uništavanje dijela litavskog stanovništva, odnosno, pripadnika partizanskog pokreta kao zasebne političke skupine koja je nakon II. Svjetskog rata pružala otpor Sovjetskom Savezu u borbi za oslobođenje i neovisnost Litve, čime je preuzeo aktivnu ulogu u ispunjavanju takvog cilja, osobno lišivši života dvojicu pripadnika te skupine.

U međuvremenu, 2003. godine, na snagu je stupio novi KZ koji je kazneno djelo genocida propisao u članku 99. KZ. Dana 4. veljače 2004. godine Županijski sud u Kaunasu proglasio je podnositelja krivim za kazneno djelo genocida po članku 99. novog KZ-a i osudio ga na kaznu zatvora od šest godina. Presudu je u rujnu 2004. godine potvrdio žalbeni sud. Odbacivši prigovor podnositelja da je definicija genocida u članku 99. KZ-a u suprotnosti s definicijom iz članka 2. Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine (Konvencija o genocidu), žalbeni sud je u svojoj odluci naveo da je uključivanje političkih skupina u opis bića kaznenog djela genocida u članku 99. KZ-a u skladu s „realnošću“, te da Konvencija o genocidu ničime izričito ne sprječava države stranke da tumače koncept genocida šire nego ga propisuje Konvencija. Istaknuo je da su litavski partizani, kao politička skupina, istodobno bili dijelom litavskog naroda, kao zasebne nacionalne skupine. S obzirom da su sovjetski zločini protiv litavskog naroda provedeni prema kriteriju nacionalno-etničke pripadnosti, žalbeni sud je smatrao da su u podnositeljevom slučaju ispunjeni preduvjeti za ostvarivanje djela genocida sukladno međunarodnom pravu. Vrhovni sud je u veljači 2005. godine potvrdio presudu. Dodatno se pozvao na članak 2. Zakona o odgovornosti za genocid nad litavskim stanovništvom iz 1992. godine, kojim je propisano da se ubijanje litavskog stanovništva za vrijeme okupacije i aneksije od strane Sovjeta ima smatrati kaznenim djelom

---

¹ Sukladno litavskom „Zakonu o statusu sudionika pokreta otpora okupaciji od 1940-90.“, označava pripadnike nacionalnog dobrovoljnog i organiziranog oružanog otpora protiv sovjetske okupacije i režima.

genocida. Budući je ta odredba transponirana u članak 99. KZ-a, Vrhovni sud je zaključio kako dvojbe podnositelja o tumačenju koncepta genocida valja odbaciti.

❖ PRIGOVORI

Podnositelj je tvrdio da je njegova osuda za genocid protivna članku 7. Konvencije. Naveo je da je kazneni zakon na temelju kojeg je osuđen stupio na snagu 2003. godine, a da su domaći sudovi tumačili pojam genocida u širem sadržaju od onog kakav je bio definiran međunarodnim pravom koje je bilo na snazi u vrijeme počinjenja djela. Naime, članak 99. KZ-a među zaštićene skupine koje se imaju smatrati žrtvama genocida uključuje i političke skupine, dok iste nisu obuhvaćene člankom 2. Konvencije o genocidu. Vijeće Suda preputilo je odlučivanje o predmetu Velikom vijeću.

❖ OCJENA SUDA

Veliko vijeće Suda ponovilo je da članak 7. Konvencije ne dozvoljava retroaktivnu primjenu kaznenog zakona na štetu optuženog. Ova odredba utjelovljuje načelo prema kojem kazneno djelo i sankcija mogu biti propisani samo zakonom, koji ne smije biti tumačen ekstenzivno kako bi išao na štetu optuženog. Kazneno djelo mora biti zakonom jasno definirano (biti „dostupno“) i pojedinac bi trebao biti u stanju znati (moći „predvidjeti“) iz teksta mjerodavne zakonske odredbe – po potrebi uz informirani pravni savjet – zbog kojih činjenja ili propusta može kazneno odgovarati. S obzirom da je zločin genocida transponiran u litavsko kazneno zakonodavstvo 1992. godine, a novi KZ je stupio na snagu 2003. godine, Sud je ustvrdio da je podnositelj osuđen na temelju propisa koji nisu bili na snazi 1953. godine, i to slijedom njihove retroaktivne primjene. S obzirom da opisana situacija upućuje na povredu članka 7. Konvencije, Sud je u prvom redu ispitivao osudu podnositelja s aspekta njezina uporišta u međunarodnom pravu koje je bilo na snazi 1953. godine.

Jesu li međunarodnopravni instrumenti o zabrani genocida bili podnositelju u dostatnoj mjeri dostupni?

Veliko vijeće je ustvrdilo da je međunarodno pravo 1953. godine jasno definiralo i priznavalo genocid kao međunarodni zločin, kako kodifikacijom u obliku Konvencije o genocidu, tako i ranije, osudom genocida u Rezoluciji Opće skupštine UN-a iz 1946. godine. Stoga je zaključilo da je riječ o djelu čiji su opis i međunarodnopravni instrumenti kažnjivosti za podnositelja bili u dostatnoj mjeri „dostupni“.

Je li podnositelj mogao predvidjeti da radnje zbog kojih je osuđen mogu biti okvalificirane kao genocid na osnovu međunarodnog prava na snazi 1953. godine?

Veliko vijeće je u odnosu na navedeno pitanje zauzelo negativni sud, i to iz sljedećih razloga: Prvo, međunarodnopravnom definicijom genocida sadržanom u članku 2. Konvencije o genocidu, taksativno su navedene četiri zaštićene skupine – nacionalne, etničke, rasne ili religijske te ista ne obuhvaća i „političke skupine“. Štoviše, *travaux préparatoires* upućivali su na namjeru država da se političke skupine isključe iz dosega definicije genocida. Drugo, unatoč podijeljenim mišljenjima u međunarodnom običajnom pravu o dosegu djela genocida, kao i stanovitom favoriziranju kriminalizacije genocida i nad političkim skupinama, međunarodnopravna kodifikacija genocida ipak je ispustila političke skupine iz njegove definicije i s takvim suženim dosegom je dosljedno zadržana u narednim međunarodnopravnim instrumentima i jurisprudenciji međunarodnih sudova. Treće, u

pregledu argumenta tužene države da su litavski partizani bili „dijelom“ nacionalne skupine koja je kao takva zaštićena Konvencijom o genocidu, Sud smatra da podnositelj 1953. godine nije mogao predvidjeti tumačenje pojma „djelomično uništi ... grupa“ iz članka 2. Konvencije o genocidu, kakvo su u svojim odlukama iznijeli domaći sudovi. Podnositelj posebice nije mogao predvidjeti smjernice za tumačenje tog pojma niti kriterije za utvrđenje genocida u slučajevima namjernog uništenja „dijela“ zaštićene skupine koji su kasnije nastali u praksi međunarodnih sudova, posebice Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnog suda pravde. Prema tim smjernicama i kriterijima, uništenje „dijela“ zaštićene skupine može se smatrati genocidom prema čitavoj zaštićenoj skupini pod uvjetom da je riječ o značajnom dijelu skupine.

Jesu li domaći sudovi tumačili podnositeljeve radnje u skladu s razumijevanjem koncepta genocida kakvo je bilo na snazi 1953. godine?

Razmatrajući ovo pitanje Veliko vijeće je vodilo računa o striktnim preduvjetima za utvrđenje genocida, u smislu postojanja dokaza *in concreto* o posebnoj namjeri da se zaštićena skupina ciljano uništi u cijelosti ili djelomično, što predstavlja jamstvo da se takav zaključak neće donijeti olako. Sud je smatrao da litavski sudovi nisu tumačili genocid u skladu sa shvaćanjem njegova koncepta kakav je bio na snazi 1953. godine. Domaći sudovi nisu raspolagali čvrstim argumentima za utvrđenje činjenice da su litavski partizani 1953. godine činili bitan dio nacionalne skupine.

Iako je žalbeni sud okvalificirao litavske partizane kao „predstavnik litavskog naroda“, dakle kao nacionalne, a ne političke skupine, nije pojasnio smisao pojma „predstavnic“ niti je izložio povijesne ili činjenične temelje za takvo utvrđenje, a isto je propustio učiniti i Vrhovni sud. Nadalje, iako je prihvatio da su radnje podnositelja imale za cilj uništiti partizane kao zasebnu i jasno identificirajuću skupinu, karakterističnu po njezinom oružanom otporu sovjetskoj vlasti, Sud nije automatizmom prihvatio tvrdnje tužene države da konvencijski pojmovi „nacionalni“ ili „etnički“ mogu prema svojem uobičajenom značenju biti prošireni na partizane. Sud je ustvrdio da domaće vlasti imaju pravo tumačiti definiciju genocida šire od njezinog međunarodnopravnog shvaćanja, no takve diskrecijske ovlasti ne dozvoljavaju domaćim sudovima da osude osobu na osnovu retroaktivne primjene takve šire definicije. Štoviše, zaključak domaćih sudova da su žrtve genocida potpadale pod međunarodnopravnu definiciju genocida izveden je argumentom analogije, i to na štetu podnositelja, što čini osudu protiv njega neodrživom.

Je li podnositeljeva osuda opravdana na osnovu članka 7. stavka 2. Konvencije?

Veliko vijeće odbacilo je tvrdnje tužene države o kažnjivosti podnositeljevih radnji na osnovu općih načela prava priznatih od civiliziranih naroda. Ponovilo je kontekstualnu prirodu odredbe stavka 2. članka 7. Konvencije, koja ne implicira mogućnost odstupanja od općeg pravila zabrane retroaktivnosti, već ima za svrhu osigurati da se valjanost suđenja za zločine počinjene u Drugom svjetsku ratu ne dovodi u pitanje.

Uzimajući u obzir sve navedeno, Veliko vijeće Suda je ustanovilo da podnositeljeva osuda za genocid nije imala uporište u članku 7. Konvencije i utvrdilo je povredu te odredbe.

❖ PRAVIČNA NAKNADA

Utvrđena povreda članka 7. Konvencije sama po sebi predstavlja dovoljno obeštećenje podnositelju za nematerijalnu štetu. Na ime materijalne štete Sud je podnositelju dodijelio iznos od 10.072,00 EUR, te na ime troškova postupka 2.450,00 EUR.

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud.

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.